

Létoublon, «Le messager fidèle» — W. Nicolai, «Zum Welt- und Geschichtsbild der *Ilias*» — N. J. Richardson, «The individuality of Homer's language» — M. M. Willcock, «The final scenes of *Iliad* XVII».

Ἄδρομερῶς αἱ εἰσηγήσεις εἶναι δυνατόν νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς ὁμάδας: (α) εἰς ἐκεῖνας, ὅπου ἐξετάζεται ἡ πρωτοτυπία τοῦ Ὅμηρου ἔναντι τῆς προγενεστέρας ποιητικῆς παραδόσεως (: εἰσηγήσεις τῶν Richardson, Willcock, Edwards, Bannert, Griffin), (β) εἰς ἐκεῖνας, ὅπου ἐξετάζεται ἡ Ἰλιάς ὡς πηγὴ στοιχείων προκαλοῦντων σκοπίμως τὴν διέγερσιν ὀρισμένων ἀντιδράσεων εἰς τοὺς ἀκροατὰς («Rezeptionssteuerung») (εἰσηγήσεις τῶν Nicolai καὶ Bremer), καὶ γ) εἰς ἐκεῖνας, ὅπου ἐφαρμόζονται αἱ σύγχρονοι μέθοδοι ἐρεύνης τῆς ἀφηγηματικῆς τεχνικῆς (εἰσηγήσεις τῶν Felson-Rubin, Andersen, Létoublon, De Jong). Εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ κείμενα τῶν εἰσηγήσεων θὰ παράσχουν πλούσια ἐρεθίσματα εἰς τοὺς μελετητὰς τοῦ Ὅμηρου διὰ τὴν περαιτέρω ἐρευναν. Ὁ τόμος συμπληρῶνεται ὑπὸ πλουσίας βιβλιογραφίας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Δημ. Ε. Κουτρούμπα, *Γαῖον Σαλλουστίου Κρίσπου, Ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα*. Εἰσαγωγή, κείμενον, μετάφρασις, σχόλια, λεξικὸν κυρίων ὀνομάτων. Ἀθήνα 1987, σχ. 8 μ. σελ. 207.

Τὸ βιβλίον προορίζεται βεβαίως διὰ τὸ κοινόν, κυρίως ὅμως θὰ χρησιμεύσῃ ὡς διδακτικὸν ἐγχειρίδιον τῶν φοιτητῶν. Εἰς τὸν πρόλογον ἐξηγεῖ ὁ συγγραφεὺς καθηγητὴς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς διαρθρώσεως τοῦ βιβλίου, οὗτινος πάντα τὰ στοιχεῖα, ἰδίᾳ δὲ ἡ Εἰσαγωγή καὶ τὰ σχόλια, διακρίνονται διὰ τὴν πληρότητα καὶ τὴν συντομίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν συμμετρίαν ἐν παντί.

Ἡ Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου εἶναι συνθετικὴ μεθοδικῶς, ἀπλῶς καὶ σαφῶς διατυπωμένη, κατατοπιστικὴ καὶ πλουσίως τεκμηριωμένη. Τὸ κείμενον δὲν φαίνεται ποῖαν ἐκδοσιν ἔχει ὡς πρότυπον, ὅμως εἰς τὸ ὑποσελίδιον ὑπόμνημα μνημονεύονται ἐνιαχοῦ καὶ τινες «ἀναγνώσεις διάφοροι», ἐκ χειρογράφων ἔναι πάντως γνωστὸν ὅτι τὸ κείμενον τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Σαλλουστίου δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερα προβλήματα, ἅτε παραδοθὲν ὑπὸ τριῶν ἀρίστων Παρισινῶν κωδίκων καὶ ὁμάδος νεωτέρων χειρογράφων, διαμορφωθὲν δὲ ἐκ πλήθους ἐκδόσεων. Τὸ ὑποσελίδιον ὑπόμνημα εἶναι εὐστοχον καὶ σύμμετρον. Περιέχει ἐκτὸς τῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω διαφορῶν γραφῶν καὶ ἀφθονίαν συγγενῶν τόπων (loci similes) ἄλλων συγγραφέων καθὼς καὶ μέγα πλῆθος ἐπεξηγήσεων καὶ ἀναλύσεων ἐννοιῶν τινῶν περιπλόκων τοῦ κειμένου καὶ ἐρμηνευτικῶν παρατηρήσεων, ἀναγκαίων διὰ τὸν ἀναγνώστην, δεδομένου ὅτι τὸ κείμενον εἶναι βραχύλογον, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς πολλὰς λέξεις ἐνυπάρχουν ἀναφοραὶ εἰς περιστατικὰ τῆς ἐποχῆς, ἅτινα χρῆζον ἐπεξηγήσεως. Πᾶσαι αἱ ἐπεξηγήσεις τοῦ ὑποσελιδίου ὑπομνήματος διακρίνονται διὰ τὴν συντομίαν καὶ τὴν λιτότητα ἄνευ ἐπιπτώσεως εἰς τὴν σαφήνειαν.

Μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἐπρόσεξα τὴν μετάφρασιν, ἐκ τῆς βιβλιογραφίας δὲ καὶ τῆς σχετικῆς ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ἀναφορᾶς τοῦ Συγγραφέως βλέπω ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἐπροβληματίσθη. Δὲν εἶναι δούλη τοῦ πρωτοτύπου, δὲν ἀπομακρύνεται ὅμως ἀπ' αὐτοῦ πρὸς ἀποφυγὴν καταλύσεως τοῦ ὕφους του. Ἔτσι ἡ μετάφρασις εἶναι σαφῆς καὶ ἀναγινώσκειται ἀνέτως καὶ εὐχαρίστως ὡς διήγησις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι

τέλους. Ἡ ἀνάγκη νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἡ μετάφρασις ἀπὸ τὴν δομὴν τοῦ πρωτοτύπου λόγου, ὑπαγορευομένη ἐκ λόγων διδακτικῶν, στερεῖ κατ' ἀνάγκην τὴν μετάφρασιν ἀπὸ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως ποὺ θὰ εἶχε ἂν ὁ μεταφραστὴς ἦτο ἐλεύθερος νὰ μεταπλάττῃ τὴν δομὴν. Ἐνα παράδειγμα ἀπὸ τὸ κεφ. 50, ἐδάφ. 25 (λόγος τοῦ Καίσαρος): *At enim quis reprehendet quod in parricidas rei publicae decretum erit? tempus, dies, fortuna, cuius lubido gentibus moderatur.* Καὶ ἡ μετάφρασις. *Ἀλλὰ λοιπὸν ποῖος θὰ κατακρίνῃ ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἀποφασισθῇ ἐναντίον τῶν προδοτῶν τῆς πολιτείας; Ἡ περίπτωσις, τὸ χρονικὸ σημεῖο, ἡ τύχη, ἡ διάθεσις τῆς ὁποίας κυβερνᾷ τὰ ἔθνη.* Βεβαίως τὸ νόημα εἶναι σαφές, ὅμως ἡ ζωηρότης τοῦ λόγου τοῦ Καίσαρος ἀπὸ καμμίαν μετάφρασιν δὲν ἤμπορεῖ νὰ δοθεῖ, διὸ καὶ ἔχει γίνεαι δεκτὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει μετάφρασις ἀποδίδουσα τὸ πρωτότυπον. Μόνον εἰς τὸ πρωτότυπον γνωρίζεαι κανεὶς τὸν συγγραφέα.

Περαιτέρω τὸ βιβλίον περιέχει πλουσίαν βιβλιογραφίαν κατὰ μεθοδικὴν διάταξιν καὶ πλήρες λεξιλόγιον βιογραφικῶν τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὸ κείμενον κυρίων ὀνομάτων. Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ βιβλίου ὑπὸ πᾶσαν ἔποιν πλῆρους, σαφοῦς, ἀκριβοῦς, συμμέτρου καὶ συντεταγμένου μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ ἀπολαύσῃ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα μιᾶς ἐποχῆς καταπληκτικῶς ὁμοίας μὲ τὴν ἰδικὴν μας σήμερον ὑποσχέσεις ἀλλαγῶν, διαψεύσεις, ἀπογοητεύσεις. Θὰ ἴδῃ δημαγωγούς, καταχραστάς, ἐκμεταλλευτὰς καὶ συνωμότης καὶ θὰ διαπιστώσῃ ὅτι «ὁ Κατιλίνας ζῆ» εἰς τοὺς αἰῶνας. Αὐτὰ ὁ ἀναγνώστης. Οἱ φοιτηταὶ ὅμως θὰ ἤμπορέσουν νὰ χαροῦν τὸ ὕφος τοῦ κειμένου; Οἱ παλαιοὶ προκάτοχοί των, ποὺ εἶχαν προδιδασθῆ ἐπὶ πενταετίαν τὰ Λατινικὰ ὡς πρωτεύον μάθημα (ἀπὸ τοῦ Σχολαρχείου), ἐχαίροντο τὸν Σαλλουστίον καὶ διεπίστωναν ὅτι ἐμμεῖτο τὸν Θουκυδίδην. Οἱ σημερινοὶ φοιτηταὶ ὅμως, μὲ τὰ κουτσολατινικὰ ποὺ ἔχουν προδιδασθῆ στὰ ὀλίγα δῶρα τοῦ Λυκείου μᾶλλον θὰ ἀναγνώσουν λατινικὰ εἰς ἕκτασιν ὀλίγων κεφαλαίων, εἶδος παρωδίας τῆς κλασσικῆς μορφώσεως τῶν μελλόντων καθηγητῶν τῆς Μέσης Παιδείας μας. Κάτι πρέπει νὰ ἀλλάξῃ.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Χρίστου Θ. Κρικῶνη, Θεοδώρου Β' Λασκάρεως Περὶ χριστιανικῆς Θεολογίας λόγοι, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 49, Θεσσαλονίκη 1988 σελ. 229. Ἔκδοσις Β'.

Διὰ τῆς παρουσίας ἐκδόσεως τὸ πρῶτον παρουσιάζεται τὸ θεολογικὸν ἔργον τοῦ Θεοδ. Λασκάρεως κριτικῶς, ἐκ τοῦ ὁποίου τεκμαίρεται ἡ θεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ συγκρότησις τοῦ ὀλιγοβίου αὐτοκράτορος μαθητοῦ τοῦ Βλεμμύδου. Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν ὁ Συγγραφεὺς δίδει εἰκόνα τῆς μορφῆς τοῦ Θ. Λ. υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα Βατάτζη, ὅστις ἐπαιδευθὴ καλῶς μὲ τὸ σύνολον τοῦ Ἑλληνικοῦ προγράμματος trivium καὶ quadrivium παρὰ τῷ φιλοσόφῳ καὶ σχολάρχῃ Νικηφ. Βλεμμύδῃ, ἔζησε κατατρυχόμενος ὑπὸ βαρείας νόσου, ἐβασίλευσεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη καὶ ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν (1222-1258). Ὡς παρατηρεῖ ὁ Συγρ., τώρα μετὰ τὴν Φραγκικὴν κατάκτησιν τοῦ 1204 εἰς τὴν Νίκαιαν ἀποσαφηνίζεται καὶ συνειδητοποιεῖται ὁ δεσμὸς τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν παρελθόν, τώρα εἶναι Ἑλληνικὸν καὶ ἅμα χριστιανικόν, ἀντίθετον πρὸς τοὺς Λατίνους. Αἰσθά-